

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1968

BRNO 1970

Reihenfriedhofs existiert hatte, stammen oder durch Zufall von einer gleichzeitigen nahegelegenen Siedlung hierhergebracht wurden. Das Gelände aus der Zeit vor der Gründung des Friedhofs ist an dieser Stelle nicht erhalten geblieben, da hier eine große Anzahl von Gräbern zu verschiedenen Zeiten angelegt wurden. Die gewonnenen Scherben stammen von slawischer Keramik der späten Burgwallzeit. Annähernd ein Drittel war aus Graphitton mit starkem Graphitanteil gefertigt, was in diesem Bereich für die erste Hälfte des 13. Jhs. bezeichnend ist. Wir können demnach den Reihenfriedhof allgemein in das 13. Jh. datieren.

Da wir nicht genügend Hilfskräfte einsetzen konnten, schritt die Arbeit nicht so rasch fort, wie wir planten und muß im nächsten Jahre fortgesetzt werden.

PRVNÍ FÁZE ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU NA STŘEDOVĚKÉM TVRZIŠTI U POPIC

(okr. Břeclav)

JOSEF UNGER, Okresní muzeum, Mikulov

V červenci a na počátku srpna roku 1968 provedlo Okresní vlastivědné muzeum v Mikulově ve spolupráci s Muzejním spolkem v Brně první fázi archeologického výzkumu tvrziště „Mohyla“, které leží mezi vinohrady severně od Popic. Tvrziště se dnes podobá komolému jehlanu, vysokému asi 6 m, s horní plošinkou o rozměrech 20 × 9 m. Lokalita byla již známa F. J. Schwoyovi,¹ G. Wolnému² a H. P. Schadnovi.³

V první etapě výzkumu byl obytný areál tvrziště prozatím ve směru severozápad—jihovýchod sondou 20 m dlouhou a 2 m širokou. Postupně byla sonda rozšiřována, takže bylo celkem odkryto 110 m² plochy. Nalezeny byly zbytky ztrouchnivělého trámu, dlouhého téměř 6 m. Oba konce trámu byly původně podloženy kameny. Jedná se patrně o fragment dřevěného srubu, jehož jedna strana měřila téměř 6 m. Další strany srubu se zatím nepodařilo přesně zjistit, ale nálezová situace svědčí pro to, že se jednalo o čtvercovou budovu. Na vnější straně předpokládaného půdorysu se dochovaly zbytky tří ztrouchnivělých kúlů a několik kúlových jamek.

Velkou většinu nalezeného keramického materiálu tvoří střepy nádob z 13. až 14. století. Nechybějí však ani střepy nádob mladších, někdy až novověkých. Jeden nalezený střep lze datovat do starší doby bronzové. Kromě toho nalezena část železné dýky, šipky, hřebíky a železa neznámého účelu.

Poznámky:

¹ F. J. Schwoy, Topographie vom Markgraftum Mähren II, Wien 1793, 305.

² G. Wolny, Die Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert, II Band, Brünn 1837, 212.

³ H. P. Schadn, Die Hausberge und verwandte Wehranlagen in Niederösterreich, Horn-Wien 1953, 259.

DIE ERSTE PHASE DER ARCHÄOLOGISCHEN UNTERSUCHUNGEN IN DER MITTELALTERLICHEN FESTE BEI POPICE

(Bez. Břeclav)

Bei der Erforschung der Feste, die heute einem Pyramidenstumpf von rund 6 m Höhe gleicht und deren obere Fläche ein Ausmaß von 20 × 9 m hat, entdeckte man Reste hölzerner Bauten, reichlich Material aus dem 13. und 14. Jh. und jüngere Funde. Man traf darüber hinaus auch Spuren einer älterbronzezeitlichen Besiedlung hier an.

VÝZKUM STŘEDOVĚKÉ TVRZE V KONŮVKÁCH NA SLAVKOVSKU

(okr. Vyškov)

DAGMAR ŠAUROVÁ, Městské muzeum, Slavkov u Brna

Roku 1968 jsem pokračovala ve výzkumu tvrze v lokalitě Konůvky v katastru obce Heršpice u Slavkova, okres Vyškov. Jde o součást systematického výzkumu zaniklé středověké osady, původ-

ního názvu Kunovičky, který provádím od r. 1960 s kolektivem dobrovolných spolupracovníků.

Tvrz stála na jižním konci vesnice pod svahy Ždánského lesa. Toto místo nese název Na kostelíku a víže se k němu řada lidových vyprávění.

Výzkum prokázal, že nejde o kostelík, nýbrž o sídlo drobného šlechtice. Historické prameny zachycují existenci vesnice s tvrzí a kostelním podacím od r. 1365 do r. 1481, kdy je poprvé jmenována jako pustá. Charakter písemných záznamů opravňuje k předpokladu, že již při prvním záznamu r. 1365 byly Konůvky výraznou hospodářskou jednotkou a že existovaly mnohem dříve. Nalezený keramický inventář tomu odpovídá. Mezi střepy nachází se keramika červeně malovaná a hodně fragmentů z bezuchých hrnců, svým tvarem navazujících bezprostředně na tvary nádob mladohradištních.

Zkoumaná tvrz nachází se na ploše přibližně 70 m², na výspě, vzniklé po umělém prokopání vodního příkopu, kterým byla plocha, určená k stavbě, zcela oddělena od ostatního terénu. Průkop byl naplňován vodou pravděpodobně z rybníčka, jehož hráz je patrná o něco výše ve svahovité úžlabině.

Plocha tvrze byla na podzim r. 1967 pro účely výzkumu odlesněna a zbavena humusu. Projevil se půdorys ve tvaru lichoběžníka o stranách 34, 32, 25 a 15 metrů, příčně rozdělený na dvě přibližně stejné části.

Zvýšené okraje i markantní střední příčka budily zdání, že ukrývají mocné základové zdivo. Směrem ke středu byly obě části proláklé a hlínou pronikaly kameny a v jižní polovině také mazanícová drť. Nejvyšší okraj se jevil na jižní stěně tvrze. U něho, v jihozápadním rohu, jsme odkryli kamenné dláždění, které budí dojem vstupního ochozu. Tato zvýšená strana nutila k představě, že v těchto místech půjde o věžovitou část, tzv. donjon, který je pravidlem u všech středověkých hrádků a tvrzí.

Během roku 1968 byla prozkoumána celá jižní polovina tvrze, ale s výsledkem odlišným od původních předpokladů.

Odkryv ukázal, že zvýšené okraje nevznikly destrukcí zdiva, ale že jsou původním rostlým terénem, který nebyl při stavbě snižován, nýbrž byla do něho ve dvou metrech zahloubena celá ústřední věžovitá část tvrze.

Dno stavby tvoří vyhlazená hliněná podlaha v rozloze přibližně 7 × 8 m, se stopami nosných kúlů. Po obvodu místnosti se podlaha mírně zdvihá ke zdi z lícovaných kvádrů. Mezi kameny proniká malta a její velké množství je v rubové části zdiva, které je tvořeno kamennou drtí, maltou prolitou. Tato rubová část zdiva má tloušťku 120 cm a splývá s rostlým původním terénem, do něhož byla zahloubena. Máme tak před sebou důmyslně budovanou pevnou konstrukční oporu celé středověké stavby.

Odkrytá suterénní místnost byla zaplněna destrukcí z kamenů a velkých kusů mazanice o vysokém stupni vypálení. V destrukci se našlo téměř 6 tisíc typických střepů a množství železných předmětů. Ve vypálené mazanici jsou i velké struskovité spečeniny a kovové slitky, zřejmě zůstatek větších předmětů a stavebních součástí, například okovaných dveří, okenic, mřížoví a podobně. Nalezeny zde byly i panty a petlice. Také silně patinované okenní sklo.

Množství mazanice nasvědčuje tomu, že šlo o stavbu vícepodlažní. Tento předpoklad je podporován mazanícovými otisky vodorovně položených prken a trámů, tedy zbytky výmazů ze stropů a podlah. Velké ploché kusy mazanice odpovídají svou tloušťkou folklórnímu pojmu „splužky“, což je podnes na Slavkovsku známý termín pro hliněnou kaši, která se v tradičním stavitelství nanášela na trámy stropů a podlah v poschodí.

Zahloubená suterénní místnost byla pravděpodobně nějak členěna nosnými sloupy, ale na hladké podlaze se toto členění neprojevuje.

Na jednom místě leželo větší množství zuhelnatělých vlašských ořechů (*Juglans regia*) spolu se zuhelnatělým lýkem a jedlovým proutím, což může být pozůstatek košíku. Opodál stál džbánek s pecičkami bezů (*Sambucus nigra* a *Sambucus ebulus*), snad z octa. Ve vyšší vrstvě mazanice se našlo množství zvířecích kostí, pravděpodobně ze zásob, původně zavěšených při stropu místnosti.

Tvar vyzdění při východní stěně suterénní místnosti budí dojem, že tam stálo otopné těleso. Na dně se našlo mnoho cihel, mírně kónických, o rozměrech 8 × 11 × 25–27 cm a až do značné výše destrukce se nacházely spousty fragmentů z nepolévaných tyglíkovitých kachlů. Také mnoho kachlů úplných, s připečeným výmazem na vnější straně, tj. stopami po zazdění do topného tělesa. Mnoho kachlů bylo deformováno přepálením.

Destrukce věžovité stavby sesula se až na jižní okraj zkoumané části tvrze a vytvořila tam ono nadměrné zvýšení, které zprvu vyvolalo představu o donjonu právě v těchto místech, což bylo mylné. Pod 180 cm vrstvou amorfní mazanice byla hladká černá podlaha, navazující na vydlážděný ochoz na jihozápadním rohu tvrze. Středem černé podlahy vede řada nosných kúlů a nález obilí ukazuje, že šlo o špýchar, promyšleně umístěný v ústraní feudálova sídla.

Na jihovýchodním rohu stavby, kam již mazanícový zával destrukce nedosahoval, odkryli jsme kruhovou chlebovou pec o vnitřním průměru 3 m, s dvojnásobným výmazem dna na štětovaném podkladu. Měla pevné kamenné předpecí o rozměrech 100 × 80 cm. Před ní byl pracovní prostor se zahloubenou uhlíkovitou podlahou.

Dobu trvání tvrze je možno určit podle keramiky od druhé poloviny 13. do první poloviny 15. století. Toto datování podporují i nálezy tyglíkovitých kachlů, které pokládáme za nejstarší tvar kachlů nepolévaných a jejich používání klademe do průběhu 14. století. Další oporou je nález mince s IO pod korunou a s moravskou orlicí, kterou připisujeme moravskému markraběti Joštovi do let 1375—1411.

Nálezová situace nasvědčuje tomu, že tvrz zašla obrovským požárem, který je možno vztahovat k letům 1430—1431, kdy Husité měli na Moravě dočasně převahu a kdy v důsledku toho utrpělo nedaleké město Kyjov protihusitským tažením. Rakouský vévoda Albrecht je tehdy dokonce vypálil i s celým okolím. Vzhledem k tomu, že někteří majitelé konůveckého panství byli vyznavači víry pod obojí, je nutno vidět možnou spojitost se zánikem jejich tvrze.

Výzkum tvrze v Konůvkách bude pokračovat v sezóně 1969 v její další (severní) části, zatím jen zpoza odkryté. Po dokončení tohoto úkolu a ještě určitým doplněním odkryvu domových půdorysů, na nichž se pracovalo v letech předchozích, budou na této lokalitě poznány, poprvé v dějinách systematických středověkých výzkumů, úplné sídlištní dispozice středověké vesnice na střední Moravě.

AUSGRABUNG DER MITTELALTERLICHEN FESTE IN KONŮVKY IN DER SLAVKOVER GEGEND

(Bez. Vyškov)

Die Plangrabung in der Wüstung Konůvky setzte 1968 mit der Ausgrabung der mittelalterlichen Feste im südlichen Teil des Tals fort. Das Objekt in Form eines Trapezes von annähernd 70 m² Ausmaß lag auf einem Werder der vom benachbarten hügeligen Gelände durch einen künstlichen Wassergraben getrennt war. In der südlichen Hälfte der Feste legte man einen zwei Meter in die ursprüngliche Oberfläche eingetieften Raum frei, einen Getreidespeicher und einen Backofen von 3 m Durchmesser. Der eingetiefte Raum war mit Lehmewurfschutt aufgefüllt, so daß die Vermutung, der oberirdische Teil des Turms sei ein Fachwerkbau gewesen, der Wahrheit nahe kommen dürfte. Unter den Funden traf man 6 tausend charakteristische Keramikscherben, Eisengegenstände und Feuerglas mit Patina an. Ganz erhaltene Tiegelkacheln und eine Anzahl Tiegelkachelfragmente vom ältesten Typus und der Fund einer Münze mit den Buchstaben IO unter der Krone und dem mährischen Adler, eine Prägung des Markgrafen Jošt, dem das Münzrecht in den Jahren 1375 bis 1411 zustand, bilden zusammen mit den Keramikfunden die Stützen für die Datierung (Ende des 13. bis Anfang des 15. Jhs.). Nach der Fundsituation darf angenommen werden, daß die Feste einem verheerenden Brand erlag.

Im Jahre 1969 soll die Ausgrabungen im nördlichen Teile der Feste fortgesetzt werden.

NÁLEZY STŘEDOVĚKÉ KERAMIKY DATOVANÉ MINCEMI Z DALOVA

(okr. Olomouc)

VÁCLAV BURIAN, Vlastivědný ústav, Olomouc

Tab. 58

Na staveništi bytového objektu pro zaměstnance Státního statku v Dalově, na ploše zahrady někdejšího pololánu č. p. 41, byly na jaře 1968 získány dva nálezy mincí, uložené v nádobách. Nálezy byly hlášeny místním národním výborem Vlastivědnému ústavu v Olomouci, který je převzal pro numismatické oddělení (numismatická část nálezů bude publikována zvlášť). Naleziště bylo součástí jedné z původních šestnácti selských usedlostí, svázný terén v místě obou nálezů nese stopy vyrovnávacího zásahu, takže možno předpokládat, že zde ve středověku stála budova. Oba nálezy mají analogický charakter a lze je časově klást do doby sklonku vlády Václava IV. (+ 1419), nebo spíše do období po r. 1421, kdy se husitské nepokoje rozšířily na Moravu.

Při strojovém hloubení splaškové kanalizace nalezl dne 27. dubna 1968 ve vyhozené zemině František Hobza rozbitou nádobu s mincemi, jejichž část byla rozptýlena. Při odborném zpracování bylo zjištěno, že v hrnci bylo uloženo 687 pražských grošů, z toho 12 kusů z doby Karla IV. (1346 až 1378) a 675 grošů Václava IV. (1378—1419) o celkové váze 1735 gramů.

Hrnc z tohoto nálezů má rovné dno se stopami podsýpky, tělo hrnce je protáhlé, soudkovité, od poloviny výdutě vzhůru probíhá mělce rytá široká šroubovice. Svislý okraj má nad hrdlem břitové okružní, je široce prozhlaben a zaoblený. Na vnitřní ploše dolní poloviny výdutě je vyryta rovněž široká šroubovice, která zasahuje i dno. Povrch je matně lesklý, světle okrový, s červeným, žlutým

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1968

Vydává: Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor: Prof. dr. Josef Poulík, DrSc.
Redaktoři: Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Řihovský
Překlady: Helena Plátková
Na titulní obálce: Bronzový terč ze slovanského hradiska v Mikulčicích
Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21
Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné.